

ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО В УКРАЇНІ: ЗАКОНОДАВЧІ ЗМІНИ ТА ПРОБЛЕМИ ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ

Іщенко-Ладна Тетяна Володимирівна

доктор філософії права,

доцент кафедри правознавства,

Полтавський університет економіки і торгівлі

м. Полтава, Україна

Домашнє насильство наразі не втрачає своєї актуальності і залишається однією з найбільш актуальних соціально-правових проблем України, особливо в умовах воєнного стану. З огляду на це, Україна вживає заходів щодо посилення відповідальності за домашнє насильство та вдосконалення механізмів захисту постраждалих осіб. Одним з ключових кроків у цьому напрямку стало ухвалення 22 травня 2024 року Верховною Радою України Закону України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та інших законів України у зв'язку з ратифікацією Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами» [1], який набрав чинності 19 грудня 2024 року.

Серед основних нововведень цього закону у сфері запобігання та протидії домашньому насильству варто виокремити такі:

збільшення розмірів штрафів за вчинення домашнього насильства у статті 173-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП), що має на меті посилити превентивний вплив адміністративної відповідальності;

- закріплення окремої відповідальності за вчинення домашнього насильства стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи у частині 2 статті 173-2 КУпАП (раніше така норма була відсутня);

- неможливість звільнення особи, яка вчинила домашнє насильство, від адміністративної відповідальності за малозначністю, з метою уникнення відповідальності за вчинення такого правопорушення;

- збільшення строку адміністративного затримання осіб, які вчинили домашнє насильство, до дванадцяти годин, коли це необхідно для встановлення особи або з'ясування обставин правопорушення;

- визнання потерпілими дітей (малолітніх чи неповнолітніх осіб) у присутності яких було вчинено домашнє насильство або насильство за ознакою статі, що підкреслює важливість захисту прав дитини та забезпечення її психологічного благополуччя.

Закон також вніс зміни до складу правопорушення, передбаченого статтею 173-2 КУпАП. Відтепер обов'язковою умовою притягнення особи до адміністративної відповідальності є настання шкоди фізичному або психічному здоров'ю потерпілого. Це означає, що факт умисного вчинення будь-яких діянь (дій або бездіяльності) фізичного, психологічного чи економічного характеру (застосування насильства, що не спричинило тілесних ушкоджень, погрози, образи чи переслідування, позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна або коштів, на які потерпілий має передбачене законом право, тощо) підлягає кваліфікації як адміністративне правопорушення лише за умови доведення завданої шкоди потерпілому. Ці зміни суттєво впливають на правозастосовну практику, оскільки ускладнюють процес доведення складу правопорушення у випадках, коли очевидні наслідки для здоров'я постраждалої особи відсутні або належним чином не зафіксовані.

Незважаючи на вдосконалення законодавства, практика його застосування в судах залишається проблемною. Одним із ключових викликів є доведення факту завдання шкоди, що стало обов'язковою умовою притягнення кривдника до відповідальності за вчинення домашнього насильства за статтею 173-2 КУпАП. Як наслідок, суди все частіше закривають провадження у справах про домашнє насильство через відсутність належних доказів заподіяння шкоди.

Одним із прикладів є рішення Конотопського міськрайонного суду Сумської області від 24 січня 2025 р. Судом встановлено, що 09.01.2025 року о 09 год. 20 хв. ОСОБА_1, перебуваючи за місцем проживання, вчинив домашнє насильство психологічного характеру відносно своєї дружини ОСОБА_2, а саме: висловлював погрози та образи нецензурною лайкою, внаслідок чого була завдана шкода психічному здоров'ю потерпілої. Щодо кривдника було складено протокол про адміністративне правопорушення за частиною 1 статті 173-2 КУпАП. Однак, незважаючи на наявність факту вчинення домашнього насильства, суд закрив провадження у справі через відсутність доказів завдання шкоди. У рішенні зазначено, що до протоколу про адміністративне правопорушення не додано жодних доказів на підтвердження завдання шкоди (так, якщо це психологічна шкода, то має бути довідки/висновки/акти психолога, який зафіксує отримання психологічної шкоди; якщо це фізична шкода, то доказом є відповідна довідка лікаря або інші докази, які свідчать про нанесення фізичної шкоди потерпілому) [2].

Аналіз судових рішень також свідчить про необґрунтоване застосування статті 22 КУпАП у справах про домашнє насильство. Важливо зазначити, що положення цієї статті не застосовуються до правопорушень, передбачених статтею 173-2 КУпАП, проте суди продовжують

звільняти кривдників від відповідальності, закриваючи справи на підставі малозначності. Це нівелює механізм адміністративної відповідальності та значно знижує ефективність заходів протидії домашньому насильству.

Прикладом зазначеного є рішення Зарічнянського районного суду м. Суми від 24 січня 2025 року. Судом встановлено, що ОСОБА_1 09.01.2025 близько 18-00 год. за місцем проживання вчинив відносно своєї сестри ОСОБА_2 домашнє насильство фізичного характеру, а саме умисні дії, які полягали у стусанах та штовханнях, чим завдав їй фізичного болю. За цим фактом було складено протокол про адміністративне правопорушення за частиною 1 статті 173-2 КУпАП. Проте, суд визнав вчинене діяння малозначним і звільнив кривдника від адміністративної відповідальності, оголосивши усне зауваження. Суд обґрунтував своє рішення тим, що наслідки діяння не становлять суспільної небезпеки, не завдали або не здатні завдати значної шкоди суспільним або державним інтересам, правам та свободам інших осіб [3].

Окрім зазначеного, в якості приклада звільнення кривдника від відповідальності за малозначністю можна навести рішення Новоукраїнського районного суду Кіровоградської області від 23 січня 2025 року. У цій справі суд встановив, що ОСОБА_1 07.01.2025 року о 20.00 год. ображала брутальною, нецензурною лайкою та завдав тілесні ушкодження дружині ОСОБА_2, своїми діями вчинив домашнє насильство психологічного та фізичного характеру. Не зважаючи на те, що у матеріалах справи було зазначено факт завдання тілесних ушкоджень, суд визнав правопорушення малозначним та звільнив кривдника від адміністративної відповідальності, обмежившись усним зауваженням. Ба більше, суд не передав матеріали справи про адміністративне правопорушення прокурору або органу досудового розслідування в порядку статті 253 КУпАП для вирішення питання про внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань [4].

Зазначене може призвести як до збільшення кількості випадків домашнього насильства, оскільки відсутність реального стягнення може сприяти повторності таких правопорушень, так і до зниження довіри постраждалих осіб до правоохоронної та судової системи. А це у свою чергу, може ускладнити процес фіксації нових випадків насильства та захисту потерпілих, і суперечить принципу невідворотності відповідальності.

Попри запроваджені законодавчі зміни, ефективність протидії домашньому насильству значною мірою залежить від їхнього правильного застосування на практиці.

З огляду на це, подальший розвиток системи запобігання та протидії домашньому насильству потребує не лише вдосконалення нормативно-правової бази, а й уніфікації судової практики та забезпечення належного контролю за дотриманням законодавства у сфері протидії домашньому насильству.

Література:

1. Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та інших законів України у зв'язку з ратифікацією Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами: Закон України від 22 травня 2024 р. № 3733-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3733-20#Text>

2. Постанова Конотопського міськрайонного суду Сумської області від 24 січня 2025 року. Справа № 577/256/25.Єдиний державний реєстр судових рішень : [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/124652526>

3. Постанова Зарічнянського районного суду м. Суми від 24 січня 2025 року. Справа № 591/284/25.Єдиний державний реєстр судових рішень : [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/124652497>

4. Постанова Новоукраїнського районного суду кіровоградської області від 23 січня 2025 року. Справа № 396/128/25.Єдиний державний реєстр судових рішень : [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/124620449>

5. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07 грудня 1984 р. № 8073-X. URL: <https://bit.ly/42Ab91j>